

Č

Zdeněk Rod

Miroslav Plundrich

Alexandr Romancov

Michael Jarkovský

Martin Růžička

N

PROBUZENÍ
PŘIŠLO

A

Kniha
Zlín

Čína

Probuzení přišlo

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihazlin.cz
www.albatrosmedia.cz

≡ KNIHA ZLIN

**Zdeněk Rod, Miroslav Plundrich,
Alexandr Romancov, Michael Jarkovský, Martin Růžička**

Čína: Probuzení přišlo – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Kniha

Hegemon

Kche-tchou

Podnebesí

Sblížení

Liao-ning

Stezka

Podepsal

Geopolitický

Závislost

Zlín

Zdeněk Rod

Miroslav Plundrich

Alexandr Romancov

Michael Jarkovský

Martin Růžička

**PROBUZENÍ
PŘIŠLO**

Č

Zdeněk Rod

Miroslav Plundrích

Alexandr Romancov

Michael Jarkovský

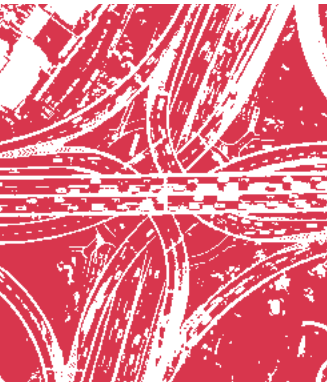
Martin Růžička

Í

N

**PROBUZENÍ
PŘIŠLO**

A

**Kniha
Zlín**

Chcete, aby příběh této skvělé knihy pokračoval i potom, co ji dočtete? Tak ji pusťte dál do světa! Vše potřebné se dozvíte na www.restorio.cz.

Albatros Media podporuje udržitelný rozvoj, který vrací použitým věcem smysl. On-line antikvariát Restorio vaše knihy odkoupí a zaplatí vám ihned – nečekáte, až se prodají. Získané peníze si můžete nechat, nebo si vyberete charitu, kterou jimi podpoříte. V tom případě navýší Restorio částku o 20 %.

Copyright:

© Zdeněk Rod, 2025

© Miroslav Plundrich, 2025

© Alexandr Romancov, 2025

© Michael Jarkovský, 2025

© Martin Růžička, 2025

ISBN tištěné verze 978-80-7662-990-5

ISBN e-knihy 978-80-7662-991-2 (1. zveřejnění, 2026) (ePDF)

OBSAH

I.	Úvod	11
II.	Od císařství po lidovou republiku	19
	<i>Imperiální Čína</i>	<i>19</i>
	<i>Novodobé dějiny Číny (1912–2012)</i>	<i>37</i>
	<i>Si Ťin-pching</i>	<i>55</i>
III.	Probuzení Číny do současného světa	69
	<i>Geopolitický příběh Číny</i>	<i>69</i>
	<i>Čínská lidová osvobozenecá armáda</i>	<i>84</i>
	<i>Čína a mezinárodní obchod: Projekt Pásu a stezky</i>	<i>98</i>
	<i>Čína a OSN</i>	<i>112</i>
IV.	Čína v dílčích regionech	126
	<i>Čína a Evropská unie: Kdo koho potřebuje více?</i>	<i>126</i>
	<i>Čína a Afrika: Nová rvačka o Afriku</i>	<i>139</i>
	<i>Čína a USA: Kdo bude hegemon?</i>	<i>158</i>
	<i>Čína a Rusko: Kamarádi do deště</i>	<i>174</i>
	<i>Čína a Indo-Pacifik</i>	<i>189</i>
	<i>Čína a Tchaj-wan</i>	<i>214</i>
	<i>Čína a Latinská Amerika</i>	<i>230</i>
V.	Čína: Trendy a technologie	243
VI.	Závěr	264
	Zdroje	269

PŘEDMLUVA

Čína patří v České republice k výrazným politickým tématům a mnoho lidí „má na Čínu názor“. Články o Číně jsou v médiích populární a politici často využívají svoji pozici vůči Číně jako signál svých širších politických postojů. České univerzity, think-tanky i neziskové organizace mají vytvořené specializované pozice, které se věnují různým aspektům Číny, od jazyka a historie až po současnou politiku a ekonomiku. Nelze tedy říci, že bychom Číně věnovali málo pozornosti. Přesto – a možná i právě proto – je český pohled na Čínu v evropském kontextu specifický a v mnoha ohledech nemusí být zcela přesný. Výzkumy ukázaly, že žádná jiná evropská společnost ani politická scéna není vůči Číně tak polarizovaná jako ta česká. Prakticky každé volby u nás znamenají poměrně výraznou změnu politiky vůči této zemi.

V takové atmosféře sice Číně věnujeme velkou pozornost a energii, nicméně jasné ideologické pozice mohou někdy zakrývat složitost reality. Většina uznávaných mezinárodních odborníků se shoduje, s nadsázkou, že Čína není ani spasitel světa, ani krvežíznivý netvor. Porozumět tomu, které aspekty Číny jsou pozitivní a které negativní, a rozhodnout, kde je možné spolupracovat a kde je nutné oponovat, je mnohem obtížnější než ji zobrazovat jednou barvou – ať už růžovou, nebo černou.

Tato kniha se podle mého názoru snaží přinést do české veřejné debaty právě takovou komplexitu. Je výsledkem práce kolegů z politologických oborů, kteří se nespokojili s normativním hodnocením Číny a usilují o objektivní analýzu založenou na společenskovědních přístupech.

Výraz „objektivní analýza“ může vzbuzovat určité podezření, protože bývá někdy zneužíván politiky či komentátory k šíření přehnaně – nebo dokonce nekriticky – pozitivního obrazu Číny. To však rozhodně není případ této knihy. Objektivní analýza zde znamená snahu nejít cestou prostého odsouzení Číny jako autoritářského státu, ale pochopit vnitřní procesy v čínské politice, ekonomice a společnosti, které ovlivňují i její chování na mezinárodní scéně.

Vysvětlování čínských procesů bývá někdy vnímáno negativně, jako by šlo o snahu omlouvat autoritářské praktiky, včetně porušování lidských práv. Vysvětlení však zdaleka neznamena ospravedlnění. Naopak – bez porozumění složitosti čínské politické, ekonomické a společenské reality nelze přijímat relevantní politická rozhodnutí na úrovni České republiky ani Evropské unie.

Jinými slovy: opakovat, že „Čína je špatná“ může přinášet politické body nebo zvyšovat čtenost článků, ale příliš to nepomáhá naší schopnosti reagovat na výzvy, které Čína představuje.

Čína se dnes stala jedním z klíčových mezinárodních aktérů pro Evropskou unii i Českou republiku a naše budoucí životní úroveň i bezpečnost budou záviset mimo jiné na tom, jak úspěšně se nám podaří s Čínou spolupracovat, konkurovat jí a čelit jí jako rivalovi. Doufám, že tato kniha přispěje k tomu, abychom Čínu v České republice lépe pochopili a dokázali k ní přistupovat způsobem, který bude v našem zájmu.

Dr. Richard Turcsányi

programový ředitel Středoevropského institutu

asijských studií (CEIAS) a odborný asistent na Univerzitě

Palackého v Olomouci a Mendelově univerzitě v Brně

I. ÚVOD

Čínská lidová republika (dále jen Čína) získala v posledních dekádách vlivné postavení na globální scéně. Na tomto vzestupu pracovala intenzivně již od 70. let 20. století, kdy po Maově éře začala zavádět tržní ekonomiku, ovšem s charakteristickými prvky čínského socialismu. Často se však zapomíná, že otevření Číny světu bylo umožněno politikou americké administrativy prezidenta Richarda Nixona. Právě on, spolu se svým poradcem pro národní bezpečnost a později ministrem zahraničí Henrym Kissingerem, stál počátkem 70. let za klíčovým rozhodnutím sblížit se s Čínou. Cílem bylo vytvořit protiváhu tehdejší „říši zla“ – Sovětskému svazu. Následující američtí prezidenti na tento vztah navazovali a postupně prohlubovali ekonomickou spolupráci.

Od tohoto momentu čínská ekonomika masivně rostla, a to často v dvojciferných hodnotách v průměru mezi 10–15 % ročně. Ekonomický rozmach vedl k situaci, kdy si Čína začala nárokovat silnější postavení i v mezinárodní politice. A jak už to bývá, dva kohouti se na jednom smetišti nesnou – tím druhým kohoutem jsou právě Spojené státy, které jsou dnes klíčovým rivalem Číny v boji o výraznější mezinárodní vliv. Tento souboj je do značné míry logický, jelikož velmoci spolu historicky vždy soupeřily, jak popisuje americký profesor mezinárodních vztahů Graham Allison

ve své knize *Osudová past – Spojené státy versus Čína a Thukýdidovo poučení z dějin*.

Mocnosti soupeřily o hegemonii od nepaměti – vzpomeňme na rivalitu mezi Spartou a Athénami, Velkou Británií a Francií či Spojenými státy a Sovětským svazem. Otázkou zůstává, zda tento střet vyústí v přímou konfrontaci, nebo zda existují jiné možnosti. Téma geopolitiky probereme v další části této knihy.

Dnes si fungování světa bez Číny jen těžko představíme. Stala se totiž „továrnou světa“. Od 90. let 20. století Západ (tedy Spojené státy, Evropa, ale v tomto případě například i Japonsko, Tchaj-wan či Jižní Korea) ochotně přesouval výrobu do Číny, zejména kvůli nízkým výrobním nákladům, kterých by v Evropě či USA nikdy nebylo možné dosáhnout. Čínská vláda navíc neřešila otázky lidských práv, což vedlo místy k bídným pracovním podmínkám, jež dále snižovaly náklady na výrobu. Kromě výroby předal Západ Číně „nevědomky“ i značnou část svých technologických know-how a zkušeností, které daly zelenou jejímu ekonomickému vzestupu. Čína se postupně učila a přebírala modernější a efektivnější průmyslové postupy výroby. Tento stav byl po dlouhou dobu vnímán jako výhodný – rozhodující byla efektivita a nízké náklady. Strategické dopady však nebyly vždy nutně v popředí zájmu a závislost na Číně se postupně prohlubovala. Jak se později ukázalo, tato provázanost měla významné důsledky pro ekonomickou bezpečnost.

Slabiny se naplno projevíly během pandemie covidu-19. Čínská produkce se zaměřila na zvýšenou domácí poptávku, a přestala tak řadu zboží vyvážet. Evropa pocítila kritický nedostatek zdravotnických pomůcek, farmaceutik, čipů a dalších klíčových komponentů. Narušení dodavatelských

řetězců vedlo k omezení kontejnerové lodní přepravy a klíčové čínské přístavy v Šanghaji, Šen-čenu a Hongkongu se dočasně uzavřely a fungovaly ve speciálních režimech. Tento moment signalizoval konec jedné éry globalizace, o čemž pojednává Elisabeth Brawová ve své knize *Sbohem, globalizace: Návrat rozděleného světa*. Globalizace a výhody z ní plynoucí tvořily základ světového řádu od konce studené války – pandemie řád zásadně narušila.

V reakci na tuto situaci se v Evropě začalo hovořit o *de-riskingu*, tedy budování odolnějších dodavatelských řetězců a zmírňování rizik spojených se závislostí na Číně. Proces není jednoduchý, zvláště když vezmeme v úvahu rozsáhlé ekonomické vazby, například mezi Čínou a Německem. Jak trefně popisuje bývalý komentátor deníku *Financial Times* Wolfgang Münchau ve své knize *Kaput: Konec německého zázraku*, německá ekonomická závislost na Číně je značná a její omezení bude složité.

Čína má ambici přetvořit současný mezinárodní řád, který je založen na americké dominanci a systému nastoleném po druhé světové válce. Snaží se snížit americký vliv ve světě několika způsoby – nejen vytvářením strategických závislostí, ale i aktivním působením mimo své území. Příkladem je projekt Nové hedvábné stezky, který prezident Si Ťin-pching oznámil v roce 2013 během návštěv Kazachstánu a Indonésie. Cílem projektu bylo obnovit historickou obchodní cestu, která kdysi vedla z Číny přes Střední Asii a Blízký východ až do Evropy. Současná Čína však neusiluje jen o export zboží, ale především o budování strategické infrastruktury – železnic, přístavů a dálnic – a o posílení svého geopolitického vlivu, zejména ve státech globálního Jihu. Dnes můžeme čínské infrastrukturní projekty vidět

v desítkách zemí napříč Asií, Afrikou, Evropou i Latinskou Amerikou.

Financování megalomanských projektů s sebou nese rizika. Mnohé země se kvůli nim zadlužily a nejsou schopny splácet čínským firmám, což ještě více prohlubuje jejich závislost na Číně. Typickými příklady jsou Srí Lanka, Pákistán, Laos nebo Keňa, jejichž obří finanční závazky vůči Číně jim značně ztížily ekonomickou situaci.

Čína se stále více prosazuje jako technologická velmoc a její rychlý postup vyvolává celosvětovou pozornost. Dramatickým příkladem byl v lednu 2025 průlom startupu DeepSeek¹. Tento čínský hráč způsobil šok na technologických trzích oznámením, že dokázal vyvinout špičkový AI model za pouhých 5,6 milionu dolarů, zatímco OpenAI utratila za trénink GPT-4 více než 100 milionů dolarů. Výsledkem byl masivní propad akcií amerických technologických gigantů – například Nvidia přišla o 589 miliard dolarů (17 % své hodnoty). Tento otřes ukázal nejen technologický, ale i geopolitický rozměr AI závodů. Čína tím vysílá jasný signál: v oblasti umělé inteligence nehodlá zůstat pozadu, což je i reakce na masivní americké investice do AI.

Nejde jen o průlomové technologie. Čína má své nástroje i v celosvětově populárních platformách, jako jsou TikTok a Temu. Tyto aplikace čelí obviněním ze sběru rozsáhlých dat a možného napojení na čínské úřady. TikTok² například shromažďuje informace o poloze, kontaktech, biometrických údajích a chování uživatelů, což vzbuzuje obavy, že mohou být sdíleny s čínskou vládou. Navíc existují podezření, že jeho algoritmus může manipulovat zobrazovaným obsahem a ovlivňovat veřejné mínění. Podobná rizika se připisují i e-commerce platformě Temu³, která sbírá citlivá data

o nákupním chování uživatelů a má přístup k systémovým oprávněním mobilních zařízení. Obě aplikace představují potenciální hrozbu nejen z hlediska ochrany soukromí, ale i kybernetické bezpečnosti. Je však třeba dodat, že debaty o zneužívání osobních dat a manipulaci pomocí algoritmů nejsou omezeny pouze na čínské aplikace – podobné obavy se objevují také v souvislosti s americkými technologickými giganty. Rizika tedy vyplývají nejen z geopolitického kontextu, ale i ze samotné povahy digitální ekonomiky.

Rostoucí čínská síla se neprojevuje jen v technologiích, ale i ve vojenské oblasti⁴. Čínská lidová osvobozenecá armáda je největší stálou armádou na světě – s přibližně dvěma miliony aktivních vojáků a až milionem záložníků. Na první pohled početně převyšuje americkou armádu (1,4 milionu aktivních vojáků a 800 tisíc záložníků). USA však stále drží výraznou technologickou převahu, větší rozpočet (přes 800 miliard dolarů oproti odhadovaným 230 miliardám Číny) a globální vojenskou přítomnost s více než 750 základnami po celém světě. Čína se naopak soustředí na regionální bezpečnost a modernizaci svých strategických kapacit.

Hlavním cílem modernizace je kromě geopolitického soupeření se Spojenými státy i dlouhodobá ambice získat pod kontrolu Tchaj-wan. Peking považuje ostrov za součást svého území a nevyklučuje použití síly, pokud by Tchaj-wan vyhlásil nezávislost nebo by do konfliktu zasáhly zahraniční mocnosti. Přestože Čína nesdělila žádný konkrétní harmonogram, analytici se shodují, že cílem je začlenění Tchaj-wanu do roku 2049⁵, kdy chce prezident Si Ťin-pching završit „národní obrození“ Číny. Zatímco přímá vojenská invaze by nesla obrovská rizika, Peking postupně zvyšuje

tlak skrze vojenská cvičení, kybernetické útoky, ekonomické sankce a diplomatickou izolaci ostrova. Čína hraje dlouhou hru a spoléhá na to, že Tchaj-wan jednoho dne podlehne rostoucímu čínskému vlivu – ať už silou, nebo tlakem okolností.

Dalším faktorem v rostoucím napětí mezi Čínou a Spojenými státy je její stále užší spolupráce s Ruskem⁶. Válka na Ukrajině tento trend urychlila – Čína pomáhá Rusku dodávkami polovodičů a mikroprocesorů, zatímco Moskva jí na oplátku poskytuje pokročilé vojenské technologie, například systémy protivzdušné obrany, motory pro stíhačky nebo ponorkové technologie. Přestože mezi oběma zeměmi neexistuje formální vojenská aliance, jejich partnerství se prohlubuje, zejména v oblasti vojenských technologií a společných cvičení. Například v roce 2024 proběhly významné rusko-čínské námořní manévry v Jihočínském moři a v blízkosti Japonska. Lze očekávat, že pragmatická spolupráce mezi Čínou a Ruskem bude pokračovat, dokud budou mít společný zájem na oslabení západní dominance a posilování vlastních geopolitických ambicí.

Peking neskrývá ani svou ctižádost v oblasti vesmírného výzkumu. V říjnu 2024⁷ po šestihodinové cestě úspěšně dorazila čínská kosmická loď Šen-čou 19 na vesmírnou stanicí Tchien-kung. Na palubě byla tříčlenná posádka, včetně první čínské ženy ve vesmíru. Mise je součástí širšího plánu Pekingu vyslat astronauty na Měsíc do roku 2030. Čína se snaží prezentovat svůj vesmírný program jako „kolektivní misi pro lidstvo“, zároveň však stupňuje rychlost svých aktivit, aby se stala lídrem ve vesmírném závodu. Přestože je v něm Peking stále pozadu za Spojenými státy, jeho rozvoj je bezprecedentní a v novém závodu Spojeným státům rychle šlape na paty.

Cílem úvodní části nebylo nabídnout vyčerpávající přehled jednotlivých událostí, ale zasadit čtenáře do širšího kontextu současné Číny – země, jejíž dynamika, ambice i rozpínavost mohou být mnohdy obtížně uchopitelné. Mnohokrát jsme se o tom přesvědčili při veřejných debatách i v akademickém prostředí. Česká média se tématu Číny obvykle věnují spíše povrchně, což nás, analytiky mezinárodních vztahů, vedlo k sepsání této knihy.

Naším cílem je srozumitelnou a populárně-naučnou formou přiblížit českým čtenářům realitu současné Číny v celé komplexnosti. Nechceme jen představit vývoj této země, ale především upozornit na problematické aspekty spolupráce s Čínou a její geopolitické strategie v Asii, Africe, Latinské Americe a hlavně vůči Evropě a Spojeným státům, na které bychom si měli dávat pozor – a ideálně se z nich poučit.

V první části knihy se podíváme na proměnu Číny od císařství po současnou lidovou republiku. Zaměříme se nejen na novodobé dějiny, ale i na klíčovou postavu současné čínské politiky – prezidenta Si Ťin-pchinga, který se v mnohém vymyká svým předchůdcům.

Druhá část knihy zavede čtenáře do myšlenkového světa čínské politické garnitury a jejího geopolitického uvažování. Přiblížíme stav čínské armády, která se netají snahou stát se nejmocnější vojenskou silou planety. Důkladně se budeme věnovat i projektu Nové hedvábné stezky a jeho dopadům na globální ekonomiku. Stranou nezůstane ani čínská angažovanost v OSN – jedné z klíčových institucí mezinárodní bezpečnosti.

Ve třetí části se podíváme, jak Čína rozšiřuje svůj vliv napříč kontinenty. Prozkoumáme její aktivity v Africe, Latinské Americe, Indo-Pacifiku a Evropě. Zvláštní pozornost

věnujeme vztahům mezi Čínou, USA a Ruskem. Samostatná kapitola se bude zabývat napjatými čínsko-tchajwanskými vztahy – otázce, která má potenciál otrástit globálním bezpečnostním uspořádáním.

Čtvrtá část knihy se zaměří na specifická témata, která budí v Evropě obavy. Podíváme se na vliv sociální sítě TikTok, která nejenže sbírá rozsáhlá data o svých uživateli, ale zároveň vytváří u mladých lidí silnou závislost na obsahu. Přiblížíme také fenomén e-commerce platformy Temu, jejíž agresivní cenová politika ohrožuje domácí maloobchodní trhy. Dále se budeme věnovat čínským snahám o rozšíření 5G technologií do evropské kritické infrastruktury a masivní expanzi čínských elektromobilů, které představují vážnou konkurenci pro evropský automobilový průmysl – a to nejen kvůli nízkým výrobním nákladům, ale i kvůli rozsáhlé státní podpoře čínských automobilek. Na závěr nastíníme klíčový technologický souboj v oblasti výroby čipů a zanalyzujeme, do jaké míry může Čína ohrozit americkou a evropskou dominanci v tomto strategickém sektoru.

Věříme, že kniha ve vás probudí hlubší zájem o studium současné Číny. Tato země je a bude významným hráčem mezinárodní politiky. Proto je nezbytné se jí věnovat, pochopit její směřování a porozumět, proč světová „dvojka“ tolik usiluje o to stát se jedničkou.

OD CÍSAŘSTVÍ PO LIDOVOU REPUBLIKU

Imperiální Čína

*„Na nebi nemohou být dvě slunce,
stejně jako na zemi dva císaři.“*

– Konfucius

V dávných dobách přirovnávali cestovatelé Čínu k evropskému kontinentu.⁸ Měli tím na mysli rozmanitost provincií a jazyků. Už jen při pohledu na současnou mapu světa na tom něco je. Rozloha současné Čínské lidové republiky je zhruba 9,6 milionu km², tedy jen o zhruba milion km² menší, než je rozloha celého evropského kontinentu. Jak se ale stalo, že se evropský prostor stal rozmanitým díky národním státům s jejich unikátními jazyky a kulturami, zatímco čínský prostor, byť také značně pestrý, zůstal po značnou část své existence sjednocený pod císařskou vládou?

Odpovědí na tuto otázku je geografie. Podíváme-li se na topografickou mapu Evropy a Číny, záhy si uvědomíme, že evropský prostor je velmi členitý. Na mapě najdeme mnoho poloostrovů, pohoří, nížin, řek, ostrovů atd. Náročný terén vytvořil vhodné podmínky pro vznik feudálních

středověkých království a nezávislých měst, ale tyto útvary mohly jen stěží ovládnout jeden druhého, protože zeměpisné podmínky jim nedovolovaly shromáždit dostatek zdrojů k trvalému získání nadvlády nad ostatními. V dějinách Evropy existuje pouze jedna mocnost, která dokázala na několik staletí převzít kontrolu nad značnou částí evropského i středomořského prostoru – Římská říše.

Rozpad Západořímské říše roku 476 sice znamenal konec antiky, avšak její odkaz a ideál impéria přetrvaly. Mnozí usilovali o její obnovu – Karel Veliký, mocné rody Habsburků, Valois a Bourbonů, Napoleon Bonaparte, ruské impérium a v neposlední řadě Německo během obou světových válek. I když všichni tito aktéři dosáhli významných zisků, nakonec byli buď zcela poraženi, nebo okleštěni ostatními. Vedle snah o opětovný vznik mocného impéria se formovaly další zásadní ideály, které nakonec převážily a formují současnou podobu našeho kontinentu.

Roku 1648 skončila třicetiletá válka uzavřením vestfálského míru. Jeho signatáři se dokázali domluvit na respektu k územní svrchovanosti a suverenitě jednotlivých států. Na sklonku 18. století se francouzští revolucionáři inspirovali Spojenými státy a jejich pojetím moderního národa založeného na právu rozhodovat o vlastním politickém uspořádání. Období první a druhé světové války přineslo tak zásadní katastrofy, že se řada států rozhodla vytvořit nejprve Společnost národů a po jejím neúspěchu pokročilejší Organizaci spojených národů, která vnesla do mezinárodních vztahů ideály respektu k suverenitě a práva na národní sebeurčení. Na evropské úrovni se tyto hodnoty nejzřetelněji promítly do postupné integrace, jež vyústila ve vznik Evropské unie. Naprostá většina evropských zemí

přestala volat po myšlence velkého jednotčího impéria a místo toho zvolila cestu vzájemného uznání a nezávislého rozvoje jednotlivých národů.

Topografická mapa Číny nám odhalí příběh, který je v podstatě protikladem toho evropského. Kde Evropu rozdělují moře a pohoří, centrální oblast Číny nerozděluje nic. Velké nížiny v údolí řek Chuang-che a Jang-c'-fiang představují kompaktní území bez velkých přírodních překážek. Přestože tato území neplnila vždy roli mocenského centra čínských států, bezpochyby patří k významným historickým a kulturním oblastem.

Geografie hraje klíčovou roli i z hlediska klimatických podmínek. Zatímco značná část Evropy leží v mírném podnebném pásmu, rozsáhlé čínské nížiny se nacházejí převážně v subtropickém. Pouze klima severní nížiny v povodí Chuang-che má proměnlivý charakter – na jaře a v létě subtropický a na podzim a v zimě spíše mírný. V každém případě jsou zde mnohem lepší podmínky pro zemědělský způsob života, což vždy vedlo k velkému populačnímu růstu zdejších obyvatel. Nejvíce z toho těžilo čínské majoritní etnikum – Chanové.

Zatímco poslední dva tisíce let se v Evropě nesly ve znamení rozpadu impéria a následného souboje mezi snahami o jeho obnovu a tendencemi tuto myšlenku zcela opustit, Čína se ve stejném období snažila udržovat řád, který procházel rozpadem a následným znovusjednocením. Jak uvádí verš ze starého románu *Příběhy Tří říší*: „Říše dlouho sjednocená, musí se rozdělit. Říše dlouho rozdělená, musí se sjednotit. Tak tomu bylo vždy.“

My v Evropě akcentujeme naši „jednotu v rozmanitosti“, Čína naopak tomu akcentuje narativ jednotného řádu, který

však historicky procházel mnoha krizemi, rozpady a reformami, jež zásadně měnily povahu celého imperiálního státu ve všech jeho podobách ještě dávno předtím, než do východní Asie začali pronikat Evropané.

V době bronzové existoval první historicky doložený stát Šang, po něm následovala vláda státu Čou, ovšem těžko je lze označit za první říši. Jednalo se spíše o první starověké státní útvary. Následovalo období, v němž byla Čína rozdělena na mnoho mocenských center, a právě tehdy se nejvíce přiblížila politické roztržičnosti typické pro evropský kontinent.

Toto období nese název Jar a podzimů (722–481 př. n. l.), je odvozeno od kroniky státu Lu, známé také jako *Letopisy jar a podzimů*, jejíž autorství je připisováno legendárnímu Konfuciovi.⁹ Význam díla tohoto čínského učenice a filozofa je často nedoceněný a bývá opo-

míjen jeho politický rozměr, což velmi trefně vystihl Henry Kissinger: „Stejně jako Machiavelli i Konfucius putoval po své zemi v naději, že se stane poradcem některého z knížat, která tehdy bojovala o přežití. Na rozdíl od Machiavelliho se však Konfucius zabýval spíše pěstováním společenské harmonie než mocenskými machinacemi.“¹⁰

Jinými slovy, stejně jako si Niccolò Machiavelli přál sjednocenou Itálii, které by panoval vladař „skrze liščí lstivost

Konfucius

a lví sílu“, také Konfucius toužil po silném státu s vládcem, jehož autorita by ovšem byla podepřena robustním souborem pravidel o morálce a silně hierarchizovaným společenským řádem.

Konfucius se uskutečnění svého snu nedočkal a krátce po jeho smrti nastalo období válčících států (475–221 př. n. l.), které umocnilo politickou nejednotu, ale paradoxně bylo také zlatým věkem pro čínskou filozofii. Rozvíjelo se „sto škol myšlení“, mezi nejvýznamnější se řadil konfucianismus,

Teritoriální rozloha říše Čchin.

taoismus či legalismus. Právě díky absenci vyšší centrální politické moci mohl čínský intelektuální život prosperovat. Toto období skončilo, když mezi osmi válčícími státy nakonec zvítězil Čchin a vznikla první, skutečně sjednocená čínská říše.

V jejím čele stanul císař Čchin Š'-chuang-ti z dynastie Čchin a začal budovat imperiální struktury. Zavedl jednotné písmo, systém měř a vah, měnu, vytvořil úřednický aparát, nechal stavět císařské silnice atd. Za vlády Čchinů začíná dlouhá, více než dva tisíce let trvající tradice čínského císařství, která byla přerušována na desítky, a někdy dokonce i stovky let, nicméně se udržela až do roku 1911.

<i>Období Východní Čou (Období Jar a podzimů)</i>	<i>771 – 256 př. n. l.</i>
<i>Období válčících států</i>	<i>403 – 221 př. n. l.</i>
<i>Dynastie Čchin</i>	<i>221 – 206 př. n. l.</i>
<i>Dynastie Chan</i>	<i>206 př. n. l. – 220 n. l.</i>
<i>Období severní a jižní nejednoty</i>	<i>220 – 589</i>
<i>Období Severní Wej</i>	<i>386 – 535</i>
<i>Dynastie Suej</i>	<i>589 – 618</i>
<i>Dynastie Tchang</i>	<i>618 – 907</i>
<i>Severní Sung</i>	<i>960 – 1125</i>

<i>Jižní Sung</i>	<i>1127 – 1279</i>
<i>Dynastie Jüan (Mongolové)</i>	<i>1271 – 1368</i>
<i>Dynastie Ming</i>	<i>1368 – 1644</i>
<i>Dynastie Čching (Mandžouvé)</i>	<i>1644 – 1911</i>

Střídání dynastií na čínském trůnu se tradičně označuje pojmem dynastický cyklus. Císařská rodina se dostane k moci, poté zažívá rozkvět vlády, následně přichází úpadek, který je způsoben špatnou administrativou konfuciánského úřednictva, případně přírodní katastrofou. Neefektivní vláda znamená ztrátu morální autority císařského dvora, což má v konfuciánské ideologii ten význam, že úpadek je důsledkem nedostatečné ctnosti panovníka – nikoliv její příčinou. Tento úpadek otevírá brány buď vnitřní nestabilitě, jež může dynastii svrhnout, nebo vnějším nepřátelům, kteří ji vojensky porazí a nahradí. Poté se cyklus opakuje.

Konfuciánští úředníci tvořili státní aparát a zároveň instituci vzdělanosti, o níž se opírala císařská moc. Císař jako Syn nebes pod jejich dohledem prováděl obřady a držel v rukou veškerou politickou a vojenskou moc. Jeho dynastii náležel Mandát nebes, a tudíž byl vládcem všeho „pod-nebesí“ – *Tchien-sia*, které zahrnovalo veškerý Číně známý svět, v němž je sama centrem, tedy Říši středu – *Čung-kuo*.

Čína se považovala za Říši středu nejen geograficky, ale i kulturně. Kulturní vyspělost byla zřejmá. Okolní státy

a kmeny nedosahovaly takové úrovně, ať už se jednalo o organizaci státu, vzdělanost, obřady, či významné objevy a vynálezy, jako jsou výroba hedvábí, papíru, porcelánu, střelného prachu a mnoho dalších. Představa Číny coby geografického středu světa vycházela ze skutečnosti, že severně od centrálních plání ležely pouze stepi obývané barbarskými kočovnými kmeny. Na východě se nacházel neprobádaný oceán a Země vycházejícího slunce, značně izolovaná od pevninských záležitostí. Západní hranici tvořilo pohoří a na jihu se rozkládala džungle obývaná dalšími barbarskými národy, se kterými Čung-kuo sváděla boje o nadvládu nad tímto územím.

V blízkosti se nenacházel státní útvar, který by dokázal Číně konkurovat, přesto došlo během dvoutisícileté existence čínské imperiální státnosti k významným územním změnám. Dnešní mapa Číny je výsledkem dlouhodobého vztahu mezi Čany a okolními kmeny a etniky. Vztah se v průběhu staletí proměňoval – ne každá dynastie totiž disponovala dostatečnou vojenskou silou, aby podnikala výpravy za hranice vlastní Číny do Vnitřní Asie.

Čínu lze vymezit několika pojmy, které jsou naprosto zásadní pro čínské geografické vnímání – prostor, civilizace a stát. Je nutné si uvědomit, že čínský stát není totéž, co čínský historický prostor, natož území vlastní Číny. Stát probereme později v souvislosti s problematikou dvou Čín, nyní se podívejme na definici prostoru a civilizace.

Prostor vlastní Číny tvoří úrodné nížiny velkých řek, zatímco území Vnitřní Asie pokrývají stepi, pouště a pohoří, která jako půlměsíc obklopují vlastní Čínu ze severu a západu od Mandžuska po Tibet. Jinak řečeno – vlastní Čína je kolébkou čínské civilizace.

*Mapa Číny z roku 1912 od National Geographic.
Růžově vyznačené území představuje prostor vlastní Číny.*

Civilizace je historicky snadno definovatelná. Jedná se především o konfucíánské tradice a systém státní správy, které okolní kmeny a státy přejímaly, a také o jazyk. Psaná čínština může být vnímána jako historická *lingua franca* prostoru východní Asie.¹¹

Čínská civilizace se rozvíjela i ve vzájemném vztahu vlastní Číny a Vnitřní Asie, který by se dal označit jako zemědělská civilizace proti kočovníkům. Neznamená to ale, že císařské dynastie vždy odolaly útokům kočovných kmenů. Mnoho z nich část nebo celou Čínu vojensky přemohlo. Některé dynastie měly tu výhodu, že se hrozbou nájezdníků nemusely příliš zabývat. Jiné byly dostatečně vojensky úspěšné, aby je dokázaly odrazit či proti nim vykonat vojenskou expedici.

Už druhá císařská dynastie Chan (206 př. n. l. – 220 n. l.) musela čelit Hunům, respektive jejich předkům kmene Siung-nu. Když byli Chanové silní, mohli se spoléhat primárně na armádu, jenže pokud si vojenskou sílu nebyli schopni udržet, nezbývalo jim než s Huny jednat.

Jeden z ministrů dynastie Chan označil diplomatický přístup k Hunům jako „pět návnad“. „Poskytnout jim [...] pracné odění a kočáry, a tak zkazit jejich oči, poskytnout jim dobré jídlo, a tak zkazit jejich ústa, poskytnout jim hudbu a ženy, a tak zkazit jejich uši, poskytnout jim vysoké stavby, sýpky a otroky, a tak zkazit jejich břicho; [...] pokud jde o ty, kteří se přijdou vzdát, císař nechť jim projevív přízeň a uctív je císařskými hody na uvítanou, při nichž jim císař osobně předloží víno a jídlo, aby tak zkazil jejich duše. Toto lze označit slovy ‚pět návnad‘.“¹²

Tatarští vyslanci předávají císaři Čchien-lungovi (dynastie Čching) tribut ve formě bělouše a skládají poklonu kche-tchou.

Součástí rituálu přijetí barbarského náčelníka byla takzvaná poklona *kche-tchou*. Barbar musel padnout na kolena a přiložit čelo až k zemi, aby uctil svrchovanost Syna nebes, a přinést mu dar, respektive tribut. Konfuciánská tradice kladla důraz na nadřazenost císařské moci nejen vůči poddaným, ale i vůči cizím aktérům. Pro čínskou za-

hraniční politiku se proto vžil termín tributární vztahy, který zastřešuje chanskou síť diplomatických vztahů s cizími státními útvary.¹³

Vraťme se ještě ke vztahu kočovníků a zemědělců. Dynastie Sung (960–1279) podlehla nájedníkům kmene Džürčenů, kteří na severu Číny založili dynastii Ťin. Džürčeni byli jedním z kmenů, které prošly procesem sinizace, tedy přizpůsobily svůj systém státní správy konfuciánskému modelu. Sungové se v jižní Číně dokázali konsolidovat a mezi těmito dvěma dynastiemi – jednou vnitroasijskou a druhou chanskou – se rozhořel dlouhodobý mocenský zápas. Soupeření trvalo do té doby, než byly pohlceny dalšími nájedníky ze severu – těmi nejobávanějšími v Asii i v Evropě. Temüdžin sjednotil kmeny Mongolů, stal se Čingischánem a pod jeho velením si podmanili Ťiny. Jeho vnuk Kublajchán nakonec rozdrtil i Sungy a založil tak novou dynastii Jüan (1271–1368). Jednalo se o další příklad sinizace kočovného kmene, nicméně ani zdaleka to nebylo čistě jednostranné ovlivnění jedné kultury tou druhou. Mongolská vláda na Číně zanechala mnoho stop, které přinesly společenské změny. Na toto nejlépe poukázal Hidehiro Okada, významný japonský akademik, který se zabýval kmeny Vnitřní Asie: „Největším odkazem, který Mongolská říše odkázala Číňanům, je samotný čínský národ.“¹⁴

Mongolové měli enormní vliv na sjednocení jednotlivých čínských dialektů a také na začlenění oblastí jako Tibet, Sin-fiang nebo Mandžusko do širšího čínského prostoru.

Dynastii Jüan nakonec svrhly vnitřní nepokoje a nastoupila nová chanská dynastie Ming (1368–1644). Nadále byla ohrožována Mongoly, kteří se pohybovali ve stepích nezávisle na dynastii Jüan. Byť se první císař Mingů rozhodl

založit hlavní město na jihu v Nankingu, už jeho nástupce ho kvůli hrozbě z Vnitřní Asie musel přesunout zpět na sever do Pekingu.

Jednotlivé dynastie se proti kočovníkům bránily stavbou velkých obranných valů. Právě za vlády dynastie Ming byla do podoby, jak ji známe dnes, vystavěna Velká zeď.¹⁵

Ani Velká zeď však Mingy neochránila před dalším kmenem Vnitřní Asie – Mandžuy, kteří zformovali státní útvar Čching. Na cestě za vznikem organizovaného státu si Mandžuoové také prošli sinizací a převzali některé prvky čínské státní správy. Přitom se ovšem snažili zachovat si své původní tradice a do císařské státní správy dosazovali příslušníky svého kmene. Čchingové ve spojení s Mongoly dobyli Čínu a roku 1644 se etablovali jako poslední císařská dynastie; žádná jiná nebyla tak úspěšná v expanzi své moci za hranice prostoru vlastní Číny jako tato. Můžeme sice spekulovat, jestli mongolská dynastie Jüan neměla větší územní rozlohu, pokud bychom ji vnímali jako součást větší mongolské říše, nicméně Čchingové nepochybně dokázali lépe kontrolovat podmaněná území. Efektivně dostali pod svou kontrolu Mongoly, vytlačili Mingy z jihu a rozdrtili jejich poslední zbytky na Tchaj-wanu, čímž se Tchaj-wan stal součástí čínského imperiálního prostoru. Tibet se dostal do vazalského vztahu a po dlouhých střetech s carským Ruskem nakonec i Sinciang ovládli Čchingové. Vlastní Čína a Vnitřní Asie byly sjednoceny a imperiální stát si konečně podmanil okolní prostor Vnitřní Asie.¹⁶

Také tributární systém zažíval rozkvět. Čchingové dostali do podřízeného vztahu království Annamu (dnes pobřežní pás Vietnamu), Barmu, Laos, Koreu, ostrovní království Rjú-

kjú (dnes součást Japonska), menší státní útvary Střední Asie a pár malých muslimských sultanátů.

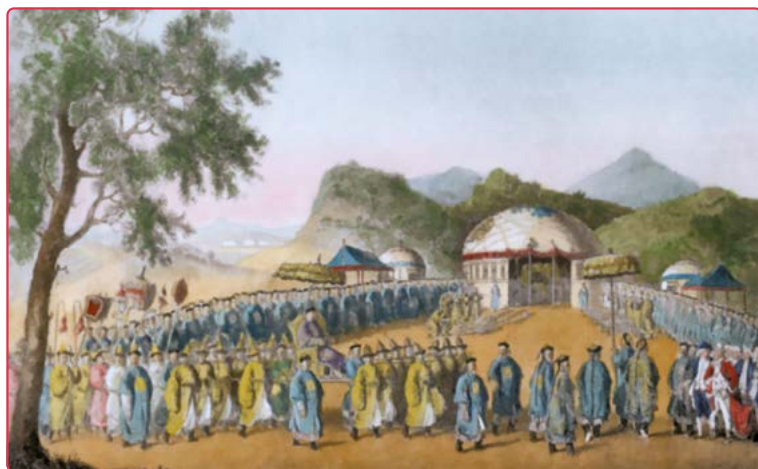

Říše Čching při svém největším územním rozmachu, 18 provincií v syté žluté barvě, 4 velké dependence v bledě žluté a tributární státy v oranžové barvě.

V momentě, kdy teritoriální rozloha Číny dosáhla svého historického vrcholu, začali do oblasti východní Asie vstupovat úplně noví aktéři, na které Čchingové nebyli připraveni. Zatímco Čína v období Čching upevňovala moc ve svém tradičním historickém prostoru, „barbaři ze západních moří“ si podmanili moře a oceány. Čínské dynastie znaly západní barbary pouze jako obchodníky a misionáře z Portugalska, Španělska, Itálie a Nizozemska, případně Rusy ve Vnitřní Asii. Nikdo z nich pro ně nepředstavoval zásadní mocenskou ani ekonomickou konkurenci. V 18. století se situace dramaticky proměnila se stále větší přítomností Britů.

Evropské státy původně vstupovaly na čínské trhy pouze skrze jediný přístupný přístav – Kanton v jižní Číně, v deltě Perlové řeky, ale dlouhodobě usilovaly o to, aby mohly obchodní vztahy navazovat bez omezení. V roce 1793 se o to pokusili Britové, když do Číny vyslali diplomatickou misi lorda George Macartneyho. Tento zkušený diplomat si uvědomoval, o jak důležitý úkol se jedná, a tak přizval k císařskému dvoru vědce a umělce. Zároveň přivezl nejrůznější vynálezy západní civilizace od nejmodernějších stříelných zbraní až po náramkové hodinky, aby Synu nebes předvedl, co mohou Číně přinést rovné obchodní vztahy s Británií.

Před samotným setkáním s císařem Čchien-lungem došlo k velmi zdoluhavému jednání ohledně toho, jakým způsobem se britský vyslanec pokloní. Mandarínští úředníci trvali na pokloně *kche-tchou*, zatímco Macartney hodlal pokleknout jako před vlastním králem Jiřím III., tedy na

Čínský císař na nosítkách u svého letního paláce při přijetí britského velvyslance George, 1. hraběte z Macartney, roku 1793.

jedno koleno. Jen o této záležitosti se dohadovali údajně celé týdny, Macartney však dosáhl svého.¹⁷ Nakonec to byl jediný významnější úspěch jeho mise.

Po vyslancově odjezdu poslal císař Čchien-lung králi Jiřímu dopis, ve kterém mimo jiné stálo: „Kdybych poslal velvyslance, aby pobýval ve Vaší zemi, jak byste pro něj zařídil potřebné záležitosti? Evropa se kromě Vašeho skládá z mnoha dalších národů: kdyby každý z nich požadoval zastoupení u našeho dvora, jak bychom mohli souhlasit? To je naprosto neproveditelné.“¹⁸

Dopis dále pokračoval slovy: „Ve svém panování nad širým světem mám na zřeteli jediný cíl, totiž zachovat dokonalou vládu a splnit povinnosti vůči státu. Drahé podivnosti mne nezajímají. Jestliže jsem přikázal, aby tribut zaslaný Tebou, ó králi, byl přijat, stalo se tak výhradně s ohledem na smýšlení, jež Tě přimělo vyslat jej z dále... Jak se Tvůj vyslanec může přesvědčit na vlastní oči, máme vše.“¹⁹

V těchto dvou výňtcích je obsažena nejlepší výpověď o čínském vnímání sebe sama a nekompatibilitě tohoto přístupu s evropským. Zatímco se Evropané učili mezi sebou jednat a de iure udržovat rovné vztahy, Čína se považovala za jedinečnou civilizaci, které není rovno. Pro ni existoval pouze Syn nebes a jeho úřednictvo vykonávající vládu nad poddanými a zahraničními barbary, kteří Nebeské říši platili tribut.

Evropa byla zvyklá na velmocenskou rovnováhu, kterou jednadvacet let po Macartneyho misi do Číny stvrdil Vídeňský kongres. Po skončení napoleonských válek bylo pro zachování klidu v Evropě nutné upravit evropské velmocenské uspořádání. Takzvaný koncert velmocí fungoval prakticky až do vypuknutí první světové války.

Čína žádný takto zásadní moment ve svých dějinách nezaznamenala. Ačkoliv Mongolové a Mandžuvé Říši středu pokořili, sami se nakonec přizpůsobili chanským zvyklostem, ovšem stejně jako Mongolové i Mandžuvé přinesli do Číny mnoho nových kulturních prvků a zvyklostí, které společnost transformovaly. Kontinuita imperiálního státu byla zachována a během období Čching rozšířena ke své největší mocenské slávě. Čína se v regionu východní Asie stala hegemonem a její moc nikdo zvenčí nedokázal narušit. Macartneyho mise a jeho evropská poklona před Synem nebes ale předznamenala, že jedinečné postavení Číny se chýlí ke konci.

Kvůli neúspěšnému pokusu navázat rovnocenné obchodní vztahy s Čínou se Britové uchýlovali k nelegálním praktikám. Začali do Kantonu pašovat opium a tato droga

„Skutečné problémy přijdou s probuzením.“ Karikatura z časopisu Puck zobrazující dělení oslabené Říše Čching mezi světové velmoci.

Od císařství po lidovou republiku

se brzy masově rozšířila mezi čínským obyvatelstvem. Miliony lidí si vypěstovaly závislost a císařský dvůr byl nakonec nucen roku 1839 britské zásoby opia v přístavu zkonfiskovat. Britská reakce na sebe nenechala dlouho čekat. Královské námořnictvo zahájilo proti přístavu útok, a tak začala první opiová válka a takzvané století smluv.

Čchingská armáda neměla proti svým nejmoderněji vybaveným evropským protivníkům žádnou šanci. I když se Čína snažila vzdorovat, každý pokus o obranu vedl pouze k posilování západních velmocí, jimž se nakonec otevřelo přes osmdesát přístavů v celé Číně skrze tzv. nerovné smlouvy. Během druhé opiové války v letech 1856–1860 došlo ke vzniku „legační čtvrti“ v Peking, tedy k založení sídel diplomatických zástupců.²⁰ Tím bylo narušeno exkluzivní postavení Číny.

Mapa Číny v roce 1917, velká část území Říše Čching je ještě zachována, ale sever Mandžuska, Tchaj-wan a vliv na okolní státy již ne.

Mandát nebes se Čchingům vytrácel před očima. Vítězství zámořských barbarů rozdmýchávala i vnitropolitické nepokoje, které dynastii málem svrhly, nebýt podpory evropských velmocí. Jenom povstání Tchaj-pchingů v letech 1850–1864 si vyžádalo téměř 20–30 milionů obětí.

Od 60. let 19. století se Čchingové snažili jít cestou „sebe-posilování“. Země měla projít industrializací, aby se vyrovnala západním velmocem. Jeden z hlavních podporovatelů tohoto směřování, generál Li Chung-čang, údajně velký obdivovatel Otto von Bismarcka, ke kterému byl přirovnáván, napsal: „Čína prochází velkými změnami, jaké jsme neviděli po tři tisíce let.“²¹

V 90. letech 19. století se však tyto snahy změnily v naprosté fiasko, protože politické elity nebyly jednotné. Konzervativní císařský dvůr se vůči reformám vymezoval a jednotlivým úředníkům se nedařilo získat dostatek politické podpory pro efektivní industrializaci země. Proti průmyslově rozvinutému japonskému impériu neměla Říše Čching šanci. Ve válce s Japonskem ztratila Tchaj-wan a musela uznat nezávislost Koreje, i když se tato země brzy dostala do japonské podřízenosti.

Čchingové se navzdory neutěšeným podmínkám udrželi u moci až do roku 1911, kdy byli svrženi republikánskou revolucí, a dynastie Čching tak definitivně přišla o Mandát nebes. Tím po dvou tisíciletích skončil imperiální vývoj Číny. Li Chung-čang se sice nestal železným kancléřem, ale jeho slova se nakonec naplnila mnohem víc, než si dovedl představit.

„Vše podnebesí je v chaosu,
situace je vynikající.“

– Mao Ce-tung

Kolaps císařství po první čínské revoluci přinesl mnoho nejistot, ale zároveň velké příležitosti. Poslední císařská dynastie byla mandžuská, což Chanové vnímali jako příkoří. Od Evropanů přicházejících do Číny přebírali západní styl myšlení a myšlenku moderního národa, založenou na vymezování se vůči Čchingům.

Na začátku nového století začala na západě Číny nabírat na síle revoluční liga. Zformovala se díky aktivitám politického vůdce Sunjatsena, který část svého života pobýval ve Spojených státech amerických, Japonsku nebo v britském Hongkongu, kde se inspiroval industriální modernizací společnosti. V Americe ho zaujaly ideály západního republikanismu.²² Z těchto zkušeností vychází jeho dílo *Tři lidové principy*, mezi něž řadí nacionalismus, demokracii a prosperitu.

Sunjatsen a mnozí jeho přívrženci toužili vytvořit nové politické zřízení, které by Číně přineslo svobodu; oprostít se od imperiální minulosti ale nebylo snadné. Sunjatsenův nacionalismus byl proto etnocentrický. Princip unie pěti národů měl zaručit, že Chanové asimilují Mandžuy, Tibeťany, Mongoly a čínské muslimy Chueje.²³ Nová republika sice byla založena na ideálech podobných západnímu liberalismu a socialismu, nicméně přetrvávala snaha zachovat stát v imperiálních hranicích.

Sunjatsen a Jüan Š'-kchaj.

Sunjatsenova vize se naplnila 1. ledna 1912, kdy byla vyhlášena republika a on stanul v jejím čele jako prozatímní prezident. Díky tomu získal přezdívku „otec republiky“.²⁴ V určitých momentech života této významné osobnosti by se daly najít paralely s naším „tatičkem“ T. G. Masarykem, jenže zatímco u nás se první republika začala hroutit krátce po Masarykově smrti, Sunjatsen prakticky nebyl schopen prosadit kontrolu nového státu nad celým svým územím. Bylo by ovšem zjednodušující popsat jej čistě takto. Sunjatsen si také bral mnoho příkladů z leninismu, a dokonce chtěl být pohřben stejně jako V. I. Lenin. Rozhodně šlo o velmi komplexní postavu dějin Číny.

V únoru 1912 se prezidentem stal generál Jüan Š'-kchaj, který se pokusil obnovit císařství, a tím uvedl zemi do chaosu, z něhož se po celá desetiletí zcela nevzpamatovala. Stát byl již dlouho fragmentovaný a moc převzali jednotliví

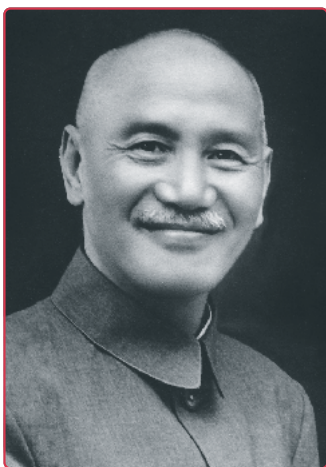
regionální vojenští vládcí, dosazení ještě během vlády dynastie Čching.²⁵ Došlo k separaci všech významných vnitrosijských oblastí, z nichž Východní Turkestán, neboli Sin-ťiang a Mongolsko, spadly do ruské sféry vlivu, Mandžusko do japonské a Tibet do britské. Nikdo neměl dostatek vojenské a politické síly zemi sjednotit.

Sunjatsen se svými stoupenci pokračoval v revoluční činnosti v Kuomintangu (Národní strana). Pro posílení vlivu hledal pomoc i v zahraničí, a protože u západních velmocí neuspěl, našel spojence v nově vzniklém Sovětském svazu. Tento pragmatický krok pomohl Kuomintangu upevnit moc, ale nevědomky si tím vytvořil svého osudového nepřítele. Sověti totiž ve strukturách Kuomintangu podporovali růst Komunistické strany Číny.

Sunjatsen zemřel roku 1925, a ačkoliv jeho cíl nebyl nikdy plně realizován, je považován za otce čínského republika-

nismu. Jeho odkaz je unikátní, neboť je respektován jak původní Čínskou republikou na Tchaj-wanu, tak pevninskou Čínskou lidovou republikou.

Po Sunjatsenovi se ústřední postavou Kuomintangu stal Čankajšek, který změnil přístup ke komunistům a začal s nimi svádět boj o moc. Zároveň se mu podařilo porazit severní vojenské vládcí a významně posílit moc Kuomintangu. Komunisté se stáhli z Šanghaje dál na jih, kde přeskupovali svoje síly a vůdčí postavení ve straně získal Mao Ce-tung. Ve 30. letech 20. století je obklíčili

*Čankajšek; oficiální
portrét z roku 1915.*

nacionalisté a po čtyřech neúspěšných ofenzivách se Kuomintangu na pátý pokus konečně povedlo prolomit komunistické obranné linie. Zbytky komunistů, kteří uprchli, se vydaly na takzvaný Dlouhý pochod.

Podle legendy urazili mezi lety 1934–1935 z jižní provincie Ťiang-si na sever do horské provincie Šen-si deset tisíc kilometrů. Realističtější odhad je šest tisíc kilometrů, což se opírá o měření dvou britských historiků, kteří se v roce 2002 vydali na stejnou cestu a zpovídali pamětníky. Jejich závěry ukazují, že legendární cesta Maových komunistů byla mnohem méně hrdinská, než jak se ji režim snaží vyobrazovat.*

V každém případě následkem vyčerpávající cesty v náročném terénu s pronásledovateli z Kuomintangu v patách přežilo z původních zhruba sto tisíc vojáků pouhých osm tisíc. Přes obrovské ztráty na životech pomohl Dlouhý pochod Maovi upevnit mocenskou pozici a komunisté si vytvořili novou základnu daleko od sil Kuomintangu.

Mao chtěl bojovat proti Kuomintangu i Japoncům, ale vnitřní spory musely počkat. Japonské pozice v Číně neustále sílily. Roku 1932 došlo k anexi Mandžuska, z něž Japonci vytvořili loutkový stát Mandžukuo v čele s posledním čchingským císařem Pchu Im. Sovětský svaz vyvíjel tlak na Maa, aby se s Čankajškem spojil do jednotné fronty proti Japonsku. Po zahájení druhé čínsko-japonské války s tím pod nátlakem ve vlastních řadách souhlasil i Čankajšek. V červenci roku 1937 proběhla potyčka mezi nacionalisty a Japonci u Lu-kou-čchiao, neboli mostu Marca Pola, což

* Kniha *The Long March: the True Story Behind the Legendary Journey That Made Mao's China*, jejímiž autory jsou Ed Jocelyn a Andrew McEwen.

Mapa japonské okupace čínského území.

Republikánské síly pod Čankajškovým vedením nebyly dostatečně organizované ani bojeschopné a trpěly bující korupcí. Situace se pomalu začala měnit ve prospěch Číny po útoku na Pearl Harbor a americkém zapojení do války proti Japonsku. Dlouhodobé problémy, zejména s korupcí, se tím ale nevyřešily. Navíc nešlo přehlédnout fakt, že ačkoliv byli nacionalisté a komunisté spojenci, stále jeden proti druhému bojovali. Čankajšek dokonce v roce 1941 v rozhovoru s novinářem o svých nepřítelích prohlásil: „Japonci jsou nemocí kůže, komunisté jsou nemocí srdce.“²⁶

Během druhé světové války bylo pro Američany velkou výzvou zásobování Čínské republiky. Do země nebylo možné dovážet zboží přímo, protože Japonci ovládali většinu čínského pobřeží, přestávalo to být možné i skrze britskou

Barmu, neboť Japonci postupně pronikali i směrem do Indie. Američané se tak uchýlili k jedné z nejtěžších logistických operací tohoto období. Skrze Himálaj vedl letecký most The Hump (Hrb), s jehož pomocí se americké letectvo přesouvalo z britské Indie do Číny v nadmořských výškách 4,5 km. Samotná délka cesty do cílového města Kchun-mingu byla přes 800 km.²⁷ V závislosti na počasí se mohla výrazně lišit i doba, za kterou vzdálenost urazili. Pokud bylo počasí dobré, trvalo jim to jen tři hodiny, v případě špatného počasí až deset hodin.²⁸

Rok 1945 přinesl spojeneckým silám vytoužené vítězství, ale cena, kterou Čína zaplatila, byla vysoká. O život přišlo na dvacet milionů civilistů a vojáků. Američané počítali s tím, že Čínská republika bude začleněna do nového mezinárodního řádu jako jeden z nejdůležitějších aktérů, jelikož získala místo v Radě bezpečnosti OSN jako stálý člen. Nikdo však nemohl tušit, jak zásadně se vývoj v Číně znovu obrátí.

Čankajškův režim byl válkou značně oslabený, zatímco Mao Ce-tung upevňoval svoji moc. Jeho základna v severní Číně a Mandžusku se postupně rozšiřovala, získával podporu venkova a jeho silným spojencem se stal Stalinův Sovětský svaz.

Čínští komunisté začali provádět výpady proti Kuomintangu, Čankajšek se chtěl svých nepřátel nadobro zbavit, ale Američané hodlali řešit situaci mírovou cestou. Generál George Marshall tlačil ke klidu zbraní a Čankajšek, závislý na americké podpoře, se nakonec podřídil. Tento chybný krok – spolu s neustále bující korupcí a nekompetencí v ozbrojených silách Kuomintangu – otevřel Maovi cestu, kterou plně využil ve svůj prospěch. Lidová osvobozenecá

armáda, posílená sovětskými dodávkami zbraní, vyrazila do útoku. Mezi lety 1946–1949 ovládli komunisté většinu pevniny a Čankjaškova vláda musela uprchnout na Tchaj-wan.

„Soudruzi! Dnes byly založeny Čínská lidová republika a Ústřední lidová vláda!“ volal z terasy Brány nebeského klidu v Pekingu Mao Ce-tung jako hlava nově vzniklého státu. Paradoxem je, že Peking, město historicky významné díky kočovníkům, se opět stal hlavním městem státu, jehož vůdci vedli tažení z Vnitřní Asie do vlastní Číny.

Mao nečekal dlouho a začal vnitroasijské oblasti dobývat. Pod kontrolou již bylo Mandžusko, připojila se i část Mongolska, ale většina zůstala jako samostatný stát v sovětské sféře vlivu, který Čínská republika nikdy neuznala. Pod čínskou kontrolu se v roce 1949 dostal Sin-ťiang a v roce 1951 Tibet. Většina historického prostoru Říše Čching tak byla opět sjednocena.

Nové státní zřízení neodkazovalo k imperiálním dobám pouze ve vztahu k územní rozloze. Premiér Čou En-laj vybral nové vládní a stranické sídlo v palácovém komplexu Čung-nan-chaj, který je součástí Zakázaného města a sloužil jako sídlo čchingských císařů.²⁹ Nová lidová republika byla podle deklarací zbavena neduhů „feudalismu“, přesto ale odkazovala k dobám mocenské slávy.

Komunisté jako první po vládě dynastie Čchingů získali plnou kontrolu nad pevninským územím Číny. V 50. letech tak mohli nastartovat pozemkovou reformu a s ní kolektivizaci venkova. Za sovětské podpory začali s industrializací,

* Chápat imperiální Čínu jako feudální království evropského typu je nevhodné. Vztah mezi půdou, rolníky, aristokracií a císařem měl jinou povahu. Neexistovali nevolníci.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Čína: Probuzení přišlo.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.